

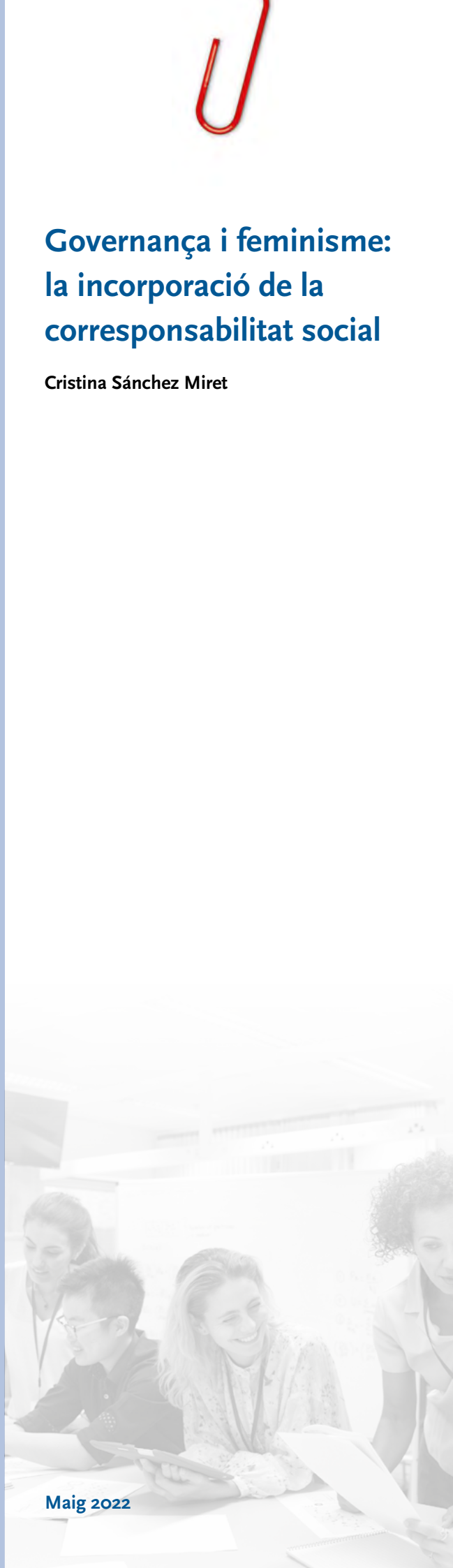
PaperClip

Institut d'Estudis de l'Autogovern

2

Governança i feminisme: la incorporació de la corresponsabilitat social

Cristina Sánchez Miret

Text elaborat per Cristina Sánchez Miret,
professora titular de Sociologia i secretària
general de la Universitat de Girona

La publicació d'aquest *PaperClip* no implica
cap responsabilitat sobre el seu contingut
per part de l'IEA.

© 2022 Generalitat de Catalunya. Institut
d'Estudis de l'Autogovern.

Palau Centelles - Bda. de Sant Miquel, 8
08002 Barcelona

web: presidencia.gencat.cat/iea

Disseny: Carlos Cubeiro

ISSN (en tràmit)

DL B-2931-2022

Producció: Entitat Autònoma
del Diari Oficial i de Publicacions

Aquesta obra està subjecta a una llicència
Creative Commons del tipus reconeixement
d'autoria, usos no comercials i sense obra
derivada.

Títols anteriors del PaperClip

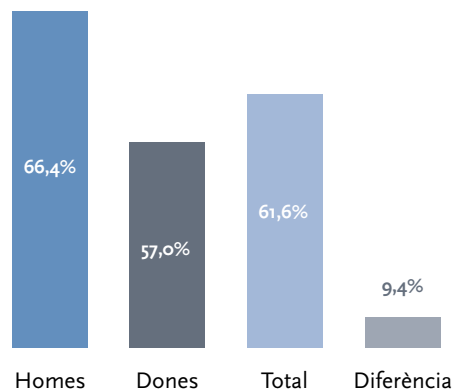
1. Les inversions de l'Estat a Catalunya. Quins són els millors mecanismes per garantir-les?

Gerard Martín i Alonso

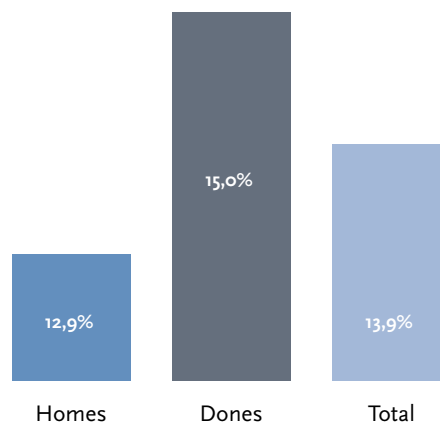
Introducció

En aquest article es pretén posar en relleu la importància d'incorporar la perspectiva feminista a la governança d'aquest país i de tots aquells països que, al segle XXI, vulguin produir un canvi qualitatiu de les condicions socials d'existència, a partir de la implementació de polítiques públiques, dels col·lectius socials discriminats tradicionalment i del conjunt de la ciutadania. Per aconseguir-ho, cal, però, afrontar el feminisme sense els apriorismes de la percepció social general; sense els prejudicis i les prenocions que acompanyen el concepte. Aquest *PaperClip* se centra en la discriminació de gènere i específicament en les dones, perquè, tot i que són molts els anys de democràcia i d'estat del benestar, són molt pocs els avenços —més enllà dels formals o simbòlics— reals. Ens ho demostren, any rere any, les dades. A tall d'exemple, aquest treball inclou un recull de gràfics de les desigualtats entre dones i homes del dossier estadístic *Les dones a Catalunya 2021*, que elabora la Generalitat de Catalunya. Aquest any 2022 no s'ha publicat encara aquest recull.

Taxa d'activitat per sexe. Catalunya 2020 4t

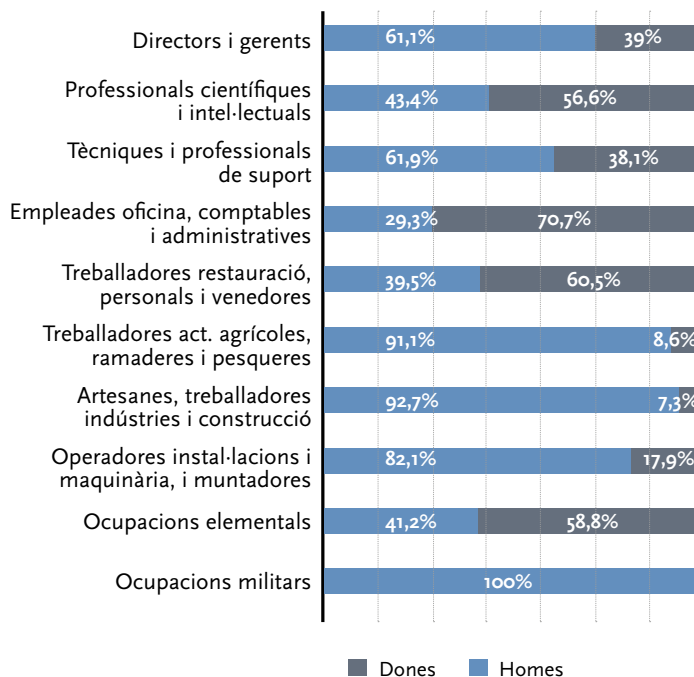

Taxa d'atur per sexe. Catalunya 2020

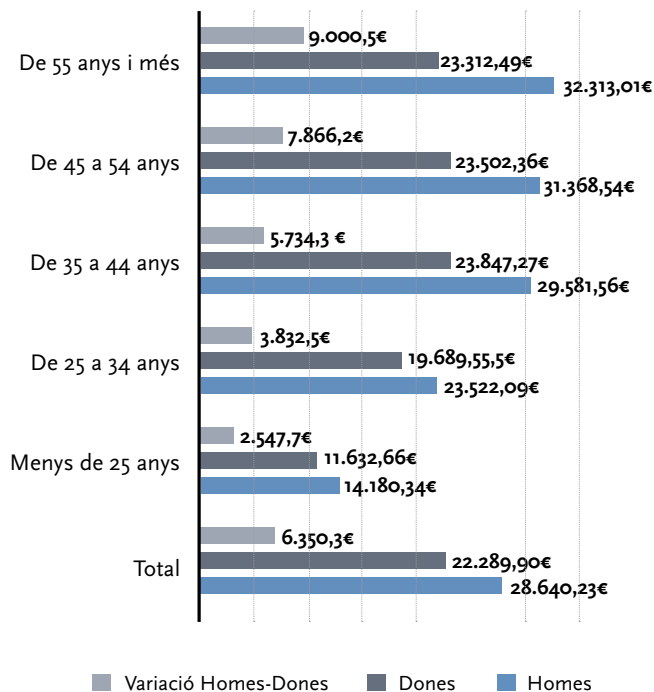
Font: *Les dones a Catalunya 2021*. Institut Català de les Dones (ICD) - Generalitat de Catalunya.

Població ocupada per categoria professional. Catalunya 2020

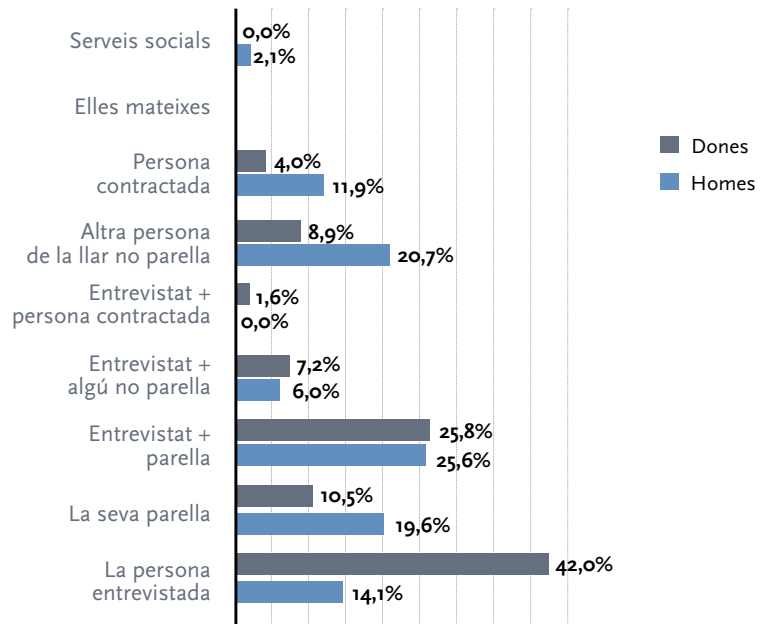
Font: *Les dones a Catalunya 2021*. ICD - Generalitat de Catalunya.

Salari brut anual per sexe i edat. Catalunya 2018

Font: *Les dones a Catalunya 2021*. ICD - Generalitat de Catalunya.

Cuidador/a de persones de 75 anys o més (sense discapacitat). Catalunya 2020

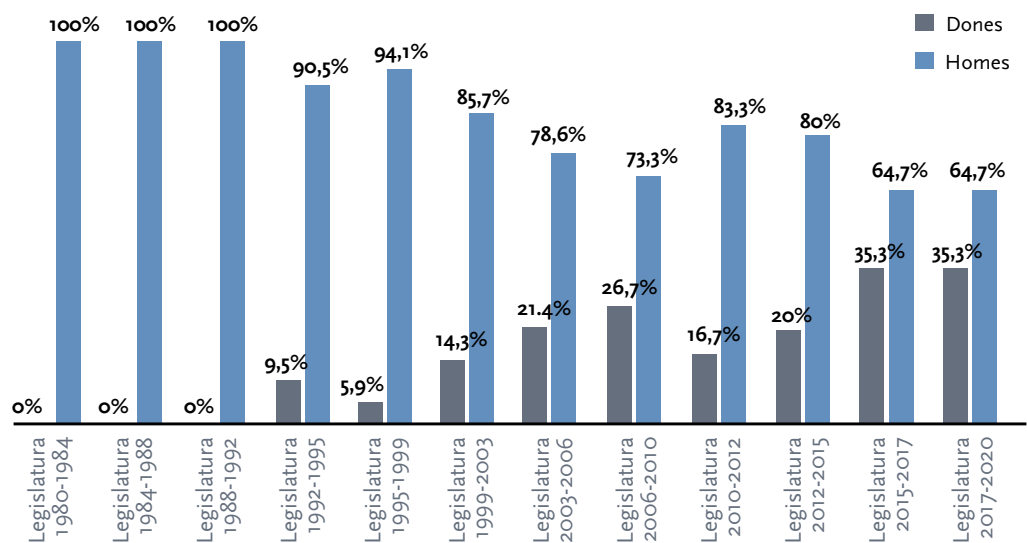

Excedències per cura de fills i filles i cura de persones dependents. Catalunya 2019

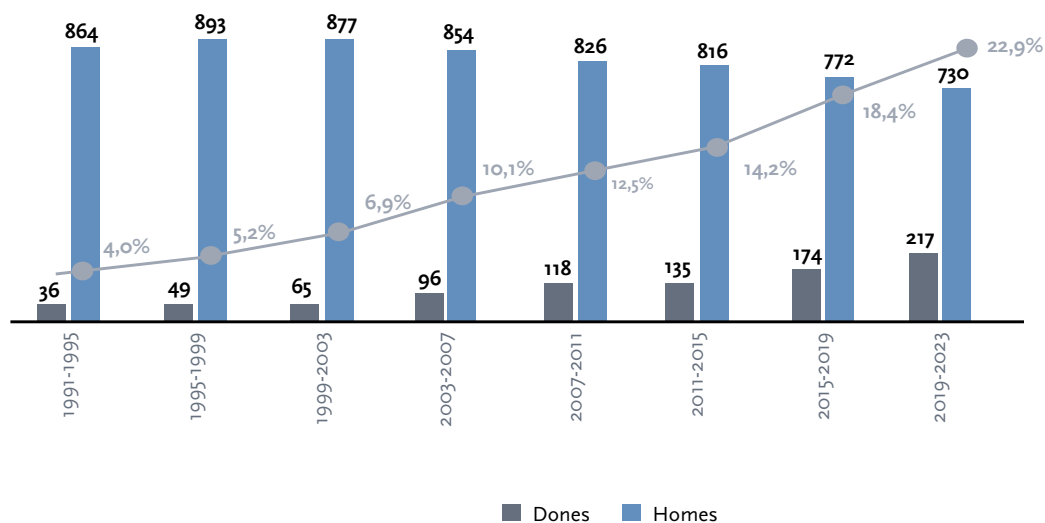

Font: *Les dones a Catalunya 2021*. ICD - Generalitat de Catalunya.

Proporció de conselleres segons sexe per legislatura al Govern de Catalunya (1980 - 2020)

Alcaldies per sexe segons legislatura a Catalunya (1991 - 2023)

Font: *Les dones a Catalunya 2021*. ICD - Generalitat de Catalunya.

És precisament per la persistència d'aquestes dades que cal una nova manera de governar, i això va més enllà de canvis concrets en l'Administració pública: depèn d'un canvi de valors socials en la base d'aquestes mateixes polítiques i del conjunt de l'Administració. Aquest canvi només es pot produir a partir d'un nou disseny general del model de governança: de la manera com es governa i s'organitza l'agenda politicoadministrativa i les seves prioritats. Reorientació que ha de passar, que no es pot produir, sense la incorporació de la perspectiva feminista com a eix central de l'actuació política, i això vol dir eliminar el masclisme i l'androcentrisme, la cosmovisió patriarcal, per poder canviar els eixos polítics d'actuació tradicional. Per tant, va més enllà de treballar "en" i "per" la igualtat entre dones i homes; necessita el coneixement de la realitat social que ens aporta l'anàlisi feminista. Implica canviar, redefinir i abolir tots els principis patriarcal a partir dels quals s'estructura la nostra organització social —també política i econòmica— i, en conseqüència, la vida de totes i tots nosaltres. Sense l'equilibri en l'acció política entre allò que tradicionalment s'ha considerat masculí i allò que s'ha considerat femení no es pot avançar; l'equilibri entre vida i treball, entre privat i públic, entre cura i reproducció i producció no pot seguir sent una assignatura pendent de la nostra democràcia.

Democràcia i feminisme

Són moltes les coses que un estat necessita, en democràcia, per a una transformació social radical, entesa aquesta com una revolució de les pautes de discriminació i de desigualtat, però una acció central és la transformació feminista de les institucions públiques i, per tant, de la governança com a camí per aconseguir-la. Guanyar en feminisme és sinònim de guanyar en igualtat i, per tant, en democràcia.

Arribem gairebé ja al primer quart del segle XXI tenint clar que no hi ha cap democràcia que no sigui un fracàs en el tema de la igualtat i la inclusió social, i no només per raó de gènere. De fet, la qualitat dels governs democràtics s'hauria de mesurar també per la seva capacitat efectiva de gestionar l'exclusió social, no en l'àmbit formal, sinó real. Governar suposa guiar la construcció col·lectiva del benestar, el seu repartiment i abast, i la seva sostenibilitat.

Sens dubte, el feminisme ja té presència en la societat i en la política catalanes, no només ara, però sí certament amb un nou impuls. El 17 de desembre de 2019, el Parlament de Catalunya va celebrar el seu primer Ple monogràfic sobre la situació de la igualtat efectiva de dones i homes a Catalunya, resultat de l'Agenda feminista del Parlament de les Dones, i, en la legislatura actual, el Govern de la Generalitat compta amb un departament i una consellera d'Igualtat i Feminismes. Aquests avenços, però, són més simbòlics que no pas substantius, i no és que no siguin importants i necessaris; però, en tot cas, no són suficients per erradicar l'androcentrisme de les institucions públiques. Cal una integració del feminisme al cor mateix de la definició dels objectius globals de l'acció pública, i això implica anar més enllà d'una integració de la realitat de les dones i centrar-se en la lògica patriarcal de la construcció del sexe social, el gènere, com a eix transversal de govern.

Malgrat que l'èxit i el fracàs són sempre conceptes relatius, no hi ha dubte que la igualtat en general, i concretament entre dones i homes, segueix sent una assignatura pendent de la democràcia. Les dades de pobresa i d'exclusió social ho deixen ben clar, i aquestes no augmenten a causa de les repetides crisis que patim: augmenten amb l'excusa de les crisis, que és una cosa completament diferent. La més recent, la que ha provocat la COVID-19. L'arrel del

Cal una integració del feminisme al cor mateix de la definició dels objectius globals de l'acció pública

problema està en les estructures de poder establertes en la nostra societat —en el cas del gènere, el patriarcat—, que s'asseguren amb multiplicitat de mecanismes que els privilegis i les discriminacions estiguin repartits en relació amb el binomi sexe/gènere tradicional amb el qual s'identifica cadascuna de nosaltres com a home o dona, i, per tant, ciutadà o ciutadana.

Per això, malgrat dècades de polítiques públiques d'igualtat entre dones i homes, l'estadística oficial segueix mostrant la persistència de les desigualtats. Xifres que suposadament milloren però molt lentament i que no generen cap tipus d'alarma social, ni tan sols quan parlem de violència masclista —més d'11.000 denúncies l'any 2021—, perquè la mirada androcèntrica pràcticament omnipresent segueix menystenint la importància i la mateixa existència d'aquestes desigualtats. I no em refereixo pas al fet que de vegades, cada vegada més, es produeixen declaracions altisonants d'alguns partits polítics o d'una part de la societat civil en termes de masclisme ranci, sinó a la normalització i naturalització de la desigualtat en la qual vivim. És per això que declaracions com les del Fòrum Econòmic Mundial, que, l'any 2016, xifrava l'assoliment de la igualtat entre dones i homes en 170 anys, s'accepten amb total normalitat. La normalitat en la qual ens hem establert en aquest marc de pensament valoratiu en què la igualtat és una cosa "difícil" d'aconseguir i "llunyana" en el temps. Aquest és un element més de la resistència en la lluita contra el canvi; és una coartada perfecta per justificar la manca d'avenç. Però res de tot això és cert: és pura ideologia patriarcal i, de fet, està en mans dels governs canviar aquesta realitat; els falta la voluntat de fer-ho, i per això cal voler-ho i considerar les polítiques de gènere definidores del conjunt de principis de la governança.

La imprescindible corresponsabilitat social

Un dels elements centrals del patriarcat és la divisió sexual del treball —el model de base dual home treballador (*breadwinner*) i dona cuidadora o mestressa de casa (*female homemaker*), com a binomi bàsic de l'estructura familiar i també del sistema polític i social. La seva erradicació de la nostra orga-

El concepte de corresponsabilitat sorgeix per trencar precisament aquesta divisió i equilibrar en els dos sexes les responsabilitats productives i reproductives, però les dades de la manca de repartiment igualitari del treball domèstic i familiar, en tots els països, mostren la persistència d'aquesta divisió

nització social, i, per tant, de la nostra quotidianitat, exigeix trencar aquest principi d'ordenament relacional i d'estructuració de tots els àmbits de vida, tant particulars o privats com públics i col·lectius. El treball productiu i el treball reproductiu, en aquest model, queden separats, igual que la vida dels homes i de les dones, pel fet d'atribuir-se responsabilitats diferents als uns i als altres. El treball reproductiu engloba el treball domèstic i familiar, la cura —material, emocional i sentimental—, no només familiar, sinó també comunitària. Treball que es duu a terme sense la consideració social de ser-ho i, per tant, “sense cobrar” i amb l'expectativa que ha de ser dut a terme “per obligació” o “de manera desinteressada” per les dones en benefici de la resta de membres de la societat, i que esdevé en la pràctica realitat una obligació —o un dret, en el cas dels homes— inherent al sexe amb el qual s'identifica, socialment, cada persona.

El concepte de corresponsabilitat sorgeix per trencar precisament aquesta divisió i equilibrar en els dos sexes les responsabilitats productives i reproductives, però les dades de la manca de repartiment igualitari del treball domèstic i familiar, en tots els països, mostren la persistència d'aquesta divisió. També durant i després de la crisi sanitària de la COVID-19. En el nostre cas, durant 98 dies de l'any 2020 el confinament decretat pel Govern espanyol va produir unes circumstàncies excepcionals de convivència a les llars que han tornat a posar en evidència les dinàmiques familiars sexistes que es produeixen i es reproduïen també en l'excepcionalitat. A les llars de Catalunya, les enquestes ens mostraven que el repartiment del treball domèstic i familiar distava de ser igualitari abans de la COVID-19 (Sánchez i Vall-Ilosera 2008), i les dades recollides a l'Enquesta sobre els usos del temps i el confinament, del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO) de la Generalitat de Catalunya, reblen que la divisió sexual del treball no només ha persistit durant la pandèmia, sinó que la crisi sanitària l'ha accentuat.

En general i pel que fa a la realització de les tasques domèstiques, a l'enquesta del CEO de maig de 2020, la diferència en la resposta entre dones i homes és només de 5 punts: el 90% els homes i el 95% les dones. Per tant, la majoria de dones i d'homes a Catalunya participen en el treball domèstic, però no hi ha un repartiment ni igualitari ni corresponsable de les tasques entre els sexes. Cal assenyalar, també, que les respostes d'homes i de dones ens mostren que la percepció de la realitat és diferent i els homes declaren un percentatge més alt de paritat en el repartiment que el que declaren les dones; però, fins i tot així, les dades segueixen mostrant que el treball domèstic i familiar i la cura de les persones dependents segueix, principalment i majoritàriament, a càrrec de les dones. Per exemple, de les persones que

L'any 2022 seguim mantenint la feminització de les tasques domèstiques i familiars, i va en augment l'impacte negatiu que té en la salut física i mental de les dones

contesten que se n'ocupen elles, de les responsabilitats escolars dels fills i de les filles durant el confinament, el 64,2% són dones i el 35,4% són homes. És a dir, la diferència és gairebé de 30 punts (Sánchez 2021).

Davant d'aquesta realitat masclista resistent i persistent, cal una nova manera d'organitzar socialment la cura, que exigeix, sens dubte, que els homes assumeixin la seva responsabilitat en aquest àmbit, però que exigeix també, i especialment, que el conjunt de l'organització social doni espai i temps a la cura. Això implica que el Govern ha de ser socialment corresponsable i ha de generar les condicions òptimes necessàries perquè tots els actors socials —imprescindiblement, l'Administració pública— siguin corresponsables en la provisió de les cures. És també des d'aquí que els homes en l'àmbit particular seran més proclius a acceptar les seves responsabilitats.

Si seguim com fins ara, realment la transformació no es produirà; cal un canvi de perspectiva que ha de requerir un compromís real i efectiu del Govern amb el feminisme, que no s'ha donat encara. Als anys setanta, en el marc de les polítiques públiques per a dones, s'introdueix a Europa el concepte de conciliació de la vida familiar i laboral, que després s'amplia a personal, familiar i laboral, però generalment deslligat de la perspectiva de gènere imprescindible per equilibrar el repartiment d'ambdues responsabilitats, les productives i les reproductives, de manera igualitària entre dones i homes. Malgrat que el concepte de conciliació ha anat caient en desús i s'ha anat focalitzant l'agenda política i social en la corresponsabilitat, encara no hem avançat pas gaire, tot i que la Llei d'igualtat de 2007 de l'Estat espanyol ja introduïa la corresponsabilitat de dones i d'homes en les obligacions familiars. A Catalunya, la Llei 17/2015, d'igualtat efectiva de dones i homes, encara incideix més en la importància de la corresponsabilitat i anava més enllà. La llei catalana diu que “El dret fonamental de la igualtat de dones i homes constitueix un valor cabdal per a la democràcia i és una necessitat essencial en una societat democràtica moderna que vol erradicar el sistema patriarcal androcèntric i sexista”; per tant, la igualtat, és a dir, el feminisme, ha de ser al centre de l'acció política d'un govern democràtic.

No al marge, com fins ara. Per això, malgrat aquesta evolució positiva de les lleis i declaracions com la que acabo d'esmentar, ni en l'àmbit particular ni en el social, no s'ha avançat —o no s'ha fet significativament—, i així ens ho recorden, persistentment, les dades de l'estadística oficial. L'any 2022 seguim mantenint la feminització de les tasques domèstiques i familiars, i va en augment l'impacte negatiu que té en la salut física i mental de les dones aquesta responsabilitat; a banda dels efectes negatius que també provoca en la participació laboral i en l'autonomia econòmica de les dones.

La divisió sexual del treball és en l'origen de les pitjors condicions materials d'existència a què es veuen abocades les dones, en comparació amb els homes, en la societat patriarcal, i és per això que cal posar al centre de la governança les polítiques que erradiquen les asimetries que es produeixen i es reproduïxen entre els sexes malgrat els diferents canvis i avenços que s'assoleixen a Catalunya, a Europa i al món.

L'any 2018 dèiem que “només avançarem si posem el treball de cura al centre, i això vol dir posar-lo com a eix de la vida, de la política i de l'economia. Aquest treball és la fàbrica de la producció ciutadana, és el que genera i manté la ciutadania viva, i sense aquest factor no hi hauria ningú de qui llogar la seva força de treball, a qui vendre res o a qui instruir i regular” (Sánchez i Villena 2018). Per tant, la responsabilitat ha de començar per les institucions públiques, per l'Administració, però no pot acabar en ella: s'ha d'acompanyar de la responsabilitat del sector privat i de la mateixa ciutadania. Això no s'aconsegueix només deixant que aquest deixi de ser col·lateral a l'economia; la cura, com a treball no remunerat, malgrat tenir un impacte clar en l'economia dels països —hi ha estudis que el situen entorn del 40% del PIB—, no es comptabilitza (Olaciregui 2021). A banda de fer-lo visible, ha de tenir valor social, ha de ser un element preuat per a la ciutadania, i això s'ha de reflectir en l'organització social, la qual cosa significa no només valorar el treball de cura no remunerat, sinó tot el treball de cura. No oblidem la gran precarietat laboral del sector de les cures, en el mercat laboral actual. Donar un nou valor social al treball domèstic i familiar, a la cura, necessita la promoció i l'educació en la corresponsabilitat, de tota la ciutadania, però també és imprescindible que es reconegui el temps per a la cura.

Les tasques de cura que les dones duen a terme ocupen bona part del seu temps

Una qüestió de temps

És especialment, però no únicament, a partir de la industrialització que el temps esdevé una eina de dominació en la mesura que la vida, i concretament la feina, s'allunya dels ritmes naturals tradicionals. Amb el capitalisme, el temps passa a ser un factor més de producció, perquè el temps es converteix en diners i, per tant, també en poder. Tenir o no tenir temps i en què s'ocupa el temps defineix la posició social, la riquesa i les oportunitats de benestar. Alhora, també amb la industrialització, se separa radicalment el treball productiu del reproductiu. És només el primer, el productiu, el treball que passa a tenir un temps reconegut en l'organització laboral i també social i, en canvi, el treball reproductiu queda completament subordinat a la lògica temporal que estableix el primer i perd la visibilitat social. Les contradiccions entre les dues lògiques i exigències temporals divergents, del treball productiu i del treball reproductiu, no presenten disfuncions socials evidents mentre la participació de les dones en el mercat laboral és subsidiària al seu paper de mestresses de casa; però, amb el canvi de relació amb el mercat laboral —per voluntat i desig o per obligació—, les tensions de temps i d'horaris —entre els dos àmbits— generen un grapat de problemes socials. Problemes que repercuteixen negativament, principalment, en les dones però que tenen un abast familiar i social. D'aquí ve que progressivament els governs comencin a parlar de conciliació i s'incorpori aquest àmbit a les polítiques públiques dels estats de benestar europeus. També als anys vuitanta agafen embranzida els estudis sociològics dels usos del temps que passen a formar part de l'estadística institucional a la dècada dels 1990, i creen un cos teòric de coneixement de l'organització de la vida quotidiana que nodreix l'anàlisi social i que posa en evidència la diversitat de temps de dones i d'homes.

El temps és un concepte complex, difícil de delimitar per les seves múltiples dimensions. No és pas natural, és una construcció social i, com a tal, patriarcal, i d'aquí venen les diferències entre homes i dones en l'ús i la disposició de temps. En termes de desigualtat i benestar, ja fa molt que no es considera només la dimensió merament econòmica de la pobresa, però això tampoc no vol dir que ja s'hi doni la importància que té el temps en aquesta equació. El dia té 24 hores, i el repartiment en tasques d'aquestes hores és fonamental per entendre les oportunitats que tenim o aquelles que perdem. Hem vist en el capítol anterior com les tasques de cura que les dones duen a terme ocupen bona part del seu temps i, en tot cas, n'ocupen més que no pas en els homes amb les seves mateixes circumstàncies.

Les dones regalen temps a les seves famílies; això vol dir a altres dones també, però especialment als homes, al llarg de tot el seu cicle vital; temps que no poden convertir en productiu i, per tant, en riquesa material. Certa-

Els beneficis d'aquests canvis sobre el benestar i la qualitat de la vida són molt importants, però són especialment centrals pel que fa a la corresponsabilitat i la sostenibilitat de la vida

ment, aquesta no és l'únic tipus de riquesa que s'ha de tenir present, però sí que és la que compta en una societat com la nostra, i per això també parlem de pobresa femenina, com un fenomen creixent a Catalunya, malgrat ser una societat benestant.

Les dones són les que canvien de feina, deixen la feina o passen a jornada parcial en el mercat laboral a causa de les obligacions i responsabilitats que tenen en el treball de cura; els homes, no. Als homes, la manca de corresponsabilitat en el treball domèstic i familiar, i en les cures en general, els genera una situació de privilegi en el mercat pel que fa a les oportunitats. La seva plena disponibilitat, a banda, és clar, dels prejudicis i de les prenocions masculistes, els proporciona un gran avantatge professional, en tots els àmbits laborals i també en els polítics i/o de representació ciutadana.

Les coses es poden fer; la participació es pot donar si es té temps per fer-la. La vida de les dones és una vida sense temps propi ni social, i moltes vegades sense temps laboral. Aquesta realitat no canviarà si no trenquem amb la divisió sexual del treball però tampoc no ho farà només així, o, dit d'una altra manera, és igual d'important que tinguem en compte l'organització social del temps. Cal harmonitzar els temps de treball, el treball al mercat laboral amb el temps de cura de la vida, en totes les societats capitalistes; però més encara a Catalunya.

L'organització social del temps a l'Estat espanyol és especialment contrària a la conciliació de la vida i la feina; els horaris adoptats en l'època franquista, i sobre els quals els governs democràtics no han incidit, ens situen en un desavantatge comparatiu amb la resta del món. Principalment perquè a l'Estat espanyol les jornades laborals són molt més llargues i les hores de descans són més curtes, amb els perjudicis que això suposa per a la sostenibilitat de la vida. És, per tant, un requisit bàsic de la corresponsabilitat social del Govern de Catalunya transformar l'actual organització social del temps.

A Catalunya, la Iniciativa per a la Reforma Horària va començar un debat ciutadà que després entomà el Govern de la Generalitat amb la creació del

Un enfocament feminista de l'acció pública implica partir de la divisió sexual del treball com a element clau de les posicions de privilegi o de discriminació de dones i homes en la nostra societat, i, per tant, superar aquesta divisió

Consell Assessor per a la Reforma Horària i l'Oficina per a la Reforma Horària, del Departament de la Presidència, en la legislatura passada. El nivell de consciència ciutadana i institucional aconseguida sobre la importància del temps i dels horaris, aquests anys, ha estat molt important, com va posar en evidència la signatura del Pacte nacional per a la reforma horària; però la feina encara no s'ha acabat, ans al contrari. Cal una sincronització horària amb Europa per millorar la qualitat de vida que demana una llei sobre horaris, àmbit en el qual Catalunya no té competència, però de la qual comença tot just, ara, a parlar-ne el Govern espanyol, i, per tant, cal estar amatents a l'evolució de la iniciativa espanyola si és que, més enllà de l'anunci fet pel president del Govern espanyol, s'acaba materialitzant. Els temes principals d'organització horària pendents són: compactar la jornada per sortir abans de la feina; introduir horaris laborals més flexibles; avançar en el teletreball, que no és el mateix que el treball a distància; avançar les hores dels àpats, tant del dinar com del sopar; sincronitzar els horaris de les empreses, de les escoles, de l'Administració i de les institucions i dels actors socials i culturals per aconseguir acostar-nos a la mitjana europea d'hores de son, d'hores de lleure i de temps per a la cura. Els beneficis d'aquests canvis sobre el benestar i la qualitat de la vida són molt importants, però són especialment centrals pel que fa a la corresponsabilitat i la sostenibilitat de la vida.

A tall de reflexió final

La bona governança implica les relacions que s'estableixen entre el Govern, les institucions públiques i la ciutadania, i aquestes no poden ser democràtiques si segueixen sent sexistes i masclistes. Actualment, mentre les xifres globals siguin bones o dignes —o, si més no, ho semblen—, es considera que la democràcia va bé, obviant les bretxes que persisteixen en el benestar de dones i d'homes.

De fet, que Catalunya se situï en l'indicador IIG (índex d'igualtat de gènere) en la setena posició dins dels 27 països de la Unió Europea, amb 72,4 punts dels 100 possibles, pot ser considerat una dada positiva; però, si se-

guim amb la perspectiva androcèntrica actual, mai no superarem les desigualtats entre dones i homes per més perfecta que sigui, formalment, la democràcia en la qual vivim. De fet, cal un canvi de paradigma i tenir clar que la democràcia no ho és si no pot assegurar en la vida diària la igualtat entre tots els col·lectius que representa. Sense igualtat no hi pot haver democràcia real; ara, altrament anomenada *democràcia plena*.

Un enfocament feminista de l'acció pública implica partir de la divisió sexual del treball com a element clau de les posicions de privilegi o de discriminació de dones i homes en la nostra societat, i, per tant, superar aquesta divisió. Aconseguir-ho depèn d'adoptar la perspectiva feminista de la igualtat, la qual cosa implica atacar directament la divisió sexual del treball com a primera palanca de canvi. No l'única però sí la més estructural. Posar la vida al centre de la política és imprescindible per construir una societat inclusiva, igualitària i benestant.

Això no vol pas dir que no es puguin tirar endavant iniciatives en paral·lel. La primera, fer efectiva, realment efectiva, tota la legislació actual en relació amb les desigualtats i discriminacions que patim les dones; així ja es faria un gran avenç. Hi ha moltes lleis que són millorables, en alguns camps fins i tot tenim lleis pioneres, però en cap cas no suposen cap transformació social més enllà de la perpetuació del patriarcat si aquestes lleis no es fan complir. Cal que hi hagi una vigilància del Govern en la seva execució, el seguiment de les mesures que s'han d'implementar i l'avaluació dels seus resultats. Aquesta és la gran assignatura pendent de la majoria de l'ordenament públic actual en relació amb el gènere. No és pas un tema menor, aquest, ans al contrari, atès que la institucionalització del gènere ha suposat des d'aquesta perspectiva la neutralització, gairebé sistemàtica, dels avenços legiscats.

I no es pot oblidar tampoc que cal erradicar la socialització diferencial per sexes, i això requereix específicament la implicació de l'Administració pública, del Govern, en l'educació; particularment en la formació dels i les docents del país en perspectiva de gènere. En aquesta formació, d'altra banda obligatòria, la consideració de la corresponsabilitat del treball domèstic i familiar també ha de ser central.

Per saber-ne més

Alonso, Nuria, i David Trillo. 2015. La crisis del estado del bienestar y sus repercusiones sobre la situación sociolaboral de las mujeres. *Revista de Economía Crítica* 20:135-154. <https://www.revistaeconomicacritica.org/index.php/rec/article/view/91/77>.

Calzada, Inés et al. 2013. Regímenes de bienestar y valores en Europa. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* 141: 61-90.

Campillo, Inés. 2014. Desarrollo y crisis de las políticas de conciliación de la vida laboral y familiar en España (1997-2014). Un marco explicativo. *Investigaciones Feministas* 5:207-231.

Daly, Mary, i Jane Lewis. 2000. The concept of social care and the analysis of contemporary welfare states. *British Journal of Sociology* 51 (2):281-298.

Olaciregui, P. 2021. *El valor del trabajo de los cuidados no remunerados*. IAM Instituto Aragonés de la Mujer. Gobierno de Aragón. <https://www.oxfamintermon.org/es/nota-de-prensa/el-valor-del-trabajo-no-remunerado-de-las-mujeres-triplica-el-gasto-en-tecnologia-a-nivel-mundial>.

Orloff, Ann Shola. 2009. Gendering the Comparative Analysis of Welfare States: An Unfinished Agenda. *Sociological Theory* 27 (3):317-343.

Pateman, Carole. 2000. El Estado del Bienestar Patriarcal. *Contextos* 5.

Sánchez Miret, Cristina. 2021. La Covid19: persistència i augment de les desigualtats de gènere, Crisi, pandèmia i gènere. *Qüestions de Vida Cristiana* 271.

Sánchez Miret, C., i L. Vall-llosera. 2008. Gènere i conciliació de la vida personal, familiar i laboral. A *Condicions de vida i desigualtats a Catalunya*. Barcelona: Editorial Mediterrània.

Sánchez Miret, Cristina, i Núria Villena Tudela. 2018. *Conciliació i corresponsabilitat. Una perspectiva feminista*. Barcelona: Fundació Irla. <https://irla.cat/wp-content/uploads/2018/03/conciliacio-i-corresponsabilitat.pdf>.

Torns, Teresa. 2008. El trabajo y el cuidado: cuestiones teórico-metodológicas desde la perspectiva de género. *Empiria. Revista de Metodología de Ciencias Sociales* 15:53-73.

